

Mircea Eliade în conștiința contemporanilor săi din exil. Din culisele unui documentar mai puțin cunoscut¹

Nicoleta-Cristina SCARLAT*

Moto: „Eliade era un spirit universal [...] a înțeles toate religiile [...] nu era rasist...Tema acestui film este Eliade, personalitatea sa, influența sa, optimismul său” (Dan Petroi)².

Keywords: *Mircea Eliade, television, documentary, novel*

1. Considerații generale

Televiziunea germană a comandat un documentar *Mircea Eliade*, realizat de echipa de regizori Dan Petroi (München) și Dan Jelescu (Chicago), care nu a fost difuzat. *Mircea Eliade and The New Tower of Babel* este titlul care apare în contractul semnat de cei doi regizori cu Televiziunea germană la 9 iulie 1992. O copie a acestui contract ne-a fost oferită de dl. Dan Petroi, precum și o copie în format DVD a celor peste treizeci de ore de înregistrări realizate cu personalități care l-au cunoscut pe Mircea Eliade. Din aceste ore, familia Jelescu a selectat 90 de minute pe care le-a comercializat prin firma *Chip Taylor Communications* din SUA, sub titlul *Mircea Eliade – His Name, His Destiny*. În 2010 a apărut o a doua versiune a documentarului, în aceeași formulă, fără modificări, însă, față de prima și în aceleași condiții tehnice neremediate³.

Plecând de la acest material documentar, încercăm să realizăm un portret al Românului Mircea Eliade, așa cum se desprinde el din evocarea celor intervieuați

¹ Cercetările au fost sprijinite de Fondul Social European în România sub responsabilitatea AMPOSDRU [grant POSDRU/CPP 107/DMI 1.5/S/78342].

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România.

² *Mircea Eliade – His Name, His Destiny* – Echipa care a lucrat la acest material: Scenariul – scris de A. Lacocque; traducerea – A. Lacocque, Nicoleta Negrău, Tudor Jeleanu, Kathleen Bushelle; lectura – Bill Berg; editare – Dan Jelescu, Ion Flechtenmacher; documentare – Dan Petroi, Angela Jelescu; on-line editor – Chris Skrunsky; post – production – Facility Complex Inc. Lincolnwood, Illinois; suport tehnic – Robert Schade, John Trendy. Distribuit în format DVD sau casetă VHS de firma ”Chip Taylor Communications”. Comenzile pentru acest documentar în variantă DVD sau VSH pot fi făcute pe adresa www.chiptaylor.com.

³ Structura documentarului, aceeași în ambele versiuni comercializate. Capitole: 1) *Introduction*, 2) *His Writings*, 3) *Paris*, 4) *Univ. of Chicago*, 5) *Students Views*, 6) *Philosophy*.

(printre care îi amintim pe Emil Cioran, Marie – France și Rodica Ionesco, Paul Barbăneagră, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Mircea Handoca, Traian Pușcariu, Barbu Brezianu, Christinel Eliade, Stefan Fay, Alain Paruit, Claude – Henri Rocquet, Mac Linscott Ricketts, Ionel Jianu, Giza Tătăărăscu, Mihai Pușcariu, Barbu Brezianu, Arșavir Acterian, Saul Bellow, Wendy Doniger, Jerald Brauer, Sanda Loga, André Lacqoque, David Tracy, Lisette Perlea etc.).

2. *Mircea Eliade – His Name, His Destiny* – o poveste

Materialul documentar pe care Dan Petroi mi l-a pus la dispoziție, în vederea realizării unui volum a constituit deja substanța unor articole publicate în revistele „Orizont”, „Verso”, „Nord literar” și în „Studii și cercetări științifice. Seria Filologie” – editura Alma Mater, Bacău. Plecând de la aceste materiale vom încerca, în demersul de față, să punem în lumină, alături, elementele comune ale intervențiilor interlocutorilor lui Dan Petroi, de care ne-am ocupat în materialele publicate până acum, privind personalitatea lui Mircea Eliade. Serialul din revista „Orizont”, de exemplu, este centrat pe textul strict al scenariului, al dialogului lui Dan Petroi cu cei intervievați. Intervenția noastră a constat în transcrierea, traducerea, adaptarea, corectarea, adnotarea textelor, în inserarea notelor de subsol. Apelăm în acest articol la o parte din aceste informații, considerând că ele reprezintă mai mult decât niște simple *note*. Scenariul lui Dan Petroi, întrebările pe care le-a formulat distinșilor săi interlocutori s-au axat pe perioada tinereții lui Eliade (pentru interlocutorii români, care l-au cunoscut pe Eliade în țară sau i-au cunoscut opera din acea perioadă), centrate pe ideea de model pe care o poate oferi tânărul Eliade tinerilor de pretutindeni, pe ideea de românitate, așa cum se configurează definiția ei plecând de la Eliade, punctând perioadele nodale de existență care i-au marcat destinul: România, Franța, Portugalia, Italia, India, SUA, București, Paris, Lisabona, Chicago; apoi pe problematica istoriei religiilor.

3. Amănunte din culisele documentarului *Mircea Eliade – His Name, His Destiny*. Stelian Pleșoiu – martor peste timp

Pe măsura documentării noastre, plecând și de la acest material filmic – pentru pregătirea volumului de interviuri din 2008 – *Mircea Eliade. Hermeneutica spectacolului, I, Convorbiri*⁴ – precum și a altor materiale publicate în diverse reviste, am aflat date noi despre culisele acestui film. Cele mai importante sunt cele oferite de Stelian Pleșoiu – „băiatul de casă” al familiei Eliade în ultimii ani de viață ai acesteia, cum titrau ziarele în 2005, un informatician român stabilit la Chicago, cunoscut mai ales datorită documentarului *Pe urmele lui Eliade*, realizat de o echipă a TVR1 în 2005 – Iuliana Marciuc și Cristina Țilică (Scarlat 2008: 261–276). Încercând să aflu mai multe detalii despre documentarul comandat de televiziunea germană, într-o epistolă din 6 mai 2008 Stelian Pleșoiu îmi relatează:

Dragă Cristina Scarlat, nu știu și nu am auzit de dl Dan Petroi. Ceea ce știu și vă spun direct este că am o mare dificultate cu Jelescu. Și, *sunt modest în ceea ce vă*

⁴ Cristina Scarlat, *Mircea Eliade, hermeneutica spectacolului, I, Convorbiri*, Iași, Editura Timpul, 2008.

spun: l-am introdus în casa Eliade după ce Maestrul murise. Familia Jelescou nu l-a cunoscut pe Eliade. În schimb am convins-o pe Christinel să-l lase pe Dan Jelescou și Dan Ghițiu din Canada să filmeze tot materialul ce-l au la îndemână despre Eliade. Înțelegerea a fost că doamna Eliade nu se angajează la nici o contribuție bănească, ea chiar având resurse financiare limitate după dispariția soțului. Din păcate nu s-a întâmplat așa, acești indivizi, în speță Dan Jelescou și soția lui, Angela, au reușit să o convingă pe Christinel să le ‘împrumute’ suma de 34 de mii de dolari, adică exact economiile ei pentru ultimii ani din viață. Acești indivizi au mers peste tot în Europa, filmând în stânga și-n dreapta, cheltuind banii femeii. În final, a ieșit un film destul de documentat, dar fără Maestru. Ceea ce îi reduce mult din valoare. Partea cea mai tragică a fost că ‘împrumutul’ de bani nu a fost niciodată înapoiat, Christinel murind în mizerie și datorii. Angela Jelescou a avut formidabilul tupeu să vină la pomana mortului (nu la înmormântare). Acolo, în incinta Clubului Universității din Chicago, profesorul preot David Tracy a întrebat-o direct și fără menajamente: ‘Angela, ai adus datoria de 34 mii de dolari a lui Christinel?’ Pauză, ea nerăspunzând nimic. Din acel moment a dispărut (1998), apărând acum doi ani, într-un orașel de la marginea statului Illinois. Despre film, așa cum am zis mai devreme. Nu au vrut să-l doneze Consulatului Românesc din Chicago (la sugestia mea), mai degrabă l-au vândut unei agenții de pe Coasta de Est a Statelor Unite. Nu știu câți bani au făcut, sunt convins că nu foarte mulți, însă au dovedit o calitate umană foarte proastă... În continuare, nu pot să spun lucruri frumoase despre ei. Dumneata reții ce crezi din această realitate⁵.

Într-o altă epistolă, din 7 mai 2008, dl. Stelian Pleșoiu îmi dezvăluia alte informații despre acest documentar, referitoare la momentul vizionării lui de către Christinel Eliade în prezența unor prieteni apropiați și a unei părți din echipa de filmare:

Mare lucru nu mai știu despre traiectoria acestui film. Ceea ce știu și am fost martor, este că, în momentul finalizării filmului, am adus televizorul și video-recorderul de acasă (fam. Eliade nu avea TV) și am urmărit în premieră acest film. Persoanele de față au fost: Christinel Eliade, Sanda Loga, Alexandra Bagdazar (fostă Bellow și fata dr. Bagdazar), Mioara Economu Zarifopol, Lou (servitoarea), Dan și Angela Jelescou și Stelian Pleșoiu. După vizionarea filmului, care este de altfel o înșiruire de documente și fotografii cu caracter biografic, Christinel are o exclamație: *mi-ați înșirat toți prietenii, toți admiratorii și neamurile, dar nu văd nici o referire la Ionel Perlea, cumnatul meu! Doar a fost și el cineva, un mare român, nu?* A urmat pauza binecunoscută din partea Jeleștilor, în timp ce doamna Eliade se retrăgea în dormitor dezamăgită. A urmat critica Mioarei Zarifopol (mătușa lui Culianu): *Domnule Jelescou, nu l-ați pus pe domnul Pleșoiu pe scenariul filmului, așa cum ați promis când v-a introdus în casă, convingând-o pe Christinel de importanța proiectului vostru.* Dan Jelescou a mormăit ceva, că acest lucru se mai poate încă, însă nu a făcut-o niciodată. De unde se poate vedea încă o dată un anumit egoism și nu o muncă de echipă. Recent am aflat de la un prieten din Canada că Dan Ghițiu s-a certat cu el pe perioada de filmare, retrăgându-se. Îmi amintesc că le-am împrumutat cărțile mele personale (cadou de la Maestru, toate cu autografe) și nu le-am mai avut niciodată înapoi. Cerându-le înapoi lui Jelescou, acesta dă vina pe Ghițiu, care, la rândul lui, dă vina pe serviciul de poștă american prin care le-a trimis din Canada, cărțile pierzându-se. Ce români și ce rușine! După cum vedeți, cam asta este povestea filmului. Christinel s-a rugat atâta de ei să-i înapoieze banii, iar pe mine m-a suduit,

⁵ Având în vedere caracterul documentar al mărturisirii, am reprodus textul epistolei integral.

făcându-mă să mă simt vinovat de aducerea lor în casă. De altfel, ultimele chirii le-am plătit eu (am toate copiile). Nu îmi pare rău, am ajutat-o, căci, până la urmă, a înțeles și a admis că ea a dat banii și nu eu. Cristina, acestea sunt o parte din dedesubturile casei Eliade, care, înconjuțați de prieteni în blăni de oaie, au făcut un mare deserviciu.

Menționăm, însă, că în varianta comercializată a documentarului (în capitolul al III-lea, *Paris*), Christinel este prezentată și în calitate de cumnată a dirijorului Ionel Perlea⁶. Tot de la Stelian Pleșoiu am aflat că Saul Bellow era în casa familiei Eliade în momentul când, prin telefon, a fost anunțat că este câștigător al Premiului Nobel⁷. Am remarcat, lucru făcut și de Francis Ion Dworschack într-un material despre acest documentar⁸ – atitudinea lui Bellow, cea din 1992, când vorbea la superlativ despre colegul și prietenul Eliade în filmul lui Dan Petroi și cea de câțiva ani mai târziu, ca autor al romanului *Ravelstein*, în care înfierează simpatiile legionare din tinerețe ale lui Eliade prin personajul Radu Griescu, *alter ego* al acestuia⁹. Intervențiile lui Stelian Pleșoiu în interviurile oferite presei scrise sau audiovizuale limpezesc multe din aspectele privitoare la familia Eliade și personaje cunoscute care au frecventat-o, fiind un martor peste timp care, fidel, păstrează corect și redă intactă imaginea unui mit.

⁶ Pentru mai multe informații, a se vedea convorbirea cu Stelian Pleșoiu *În America, pe urmele lui Mircea Eliade*, în Scarlat 2008.

⁷ La întrebarea: „Cum descrieți relația Saul Bellow – Eliade? Și, mai ales, cum comentați – din interior! – „deteriorarea” acesteia – concretizată, mai ales, prin publicarea romanului *Ravelstein*, în care Bellow pătează nedrept imaginea celui care i-a fost, până la un moment dat, prieten și partener de discuții academice”, pe care i-o adreșam în convorbirea noastră din mai 2008, Stelian Pleșoiu a răspuns: „Saul Bellow, în ciuda faptului că a fost un scriitor foarte apreciat – în America i se mai spunea și *scriitorul de casă al evreimii* – a fost și un oportunist foarte șiret. Reușește foarte bine să se bage pe sub pielea unor capacități ale vremii, să profite de tot ce se putea oferi: influență, promovare, o nouă schimbare în politică, recomandări, etc. etc. În casa lui Eliade o cunoaște pe româncea Alexandra Bagdazar, se căsătorește cu ea; în casa Eliade fiind, i se aduce la cunoștință câștigarea premiului Nobel și, în semn de recunoștință, sărută mâna Maestrului și tot aici și-a petrecut aproape 25 de ani de prietenie cu Eliade. În 1984, sosește în America un individ din București, pe nume Norman Manea. Prin circumstanțe necunoscute dar lesne de înțeles, acesta reușește să ajungă la Saul Bellow și să se împrietenească cu el. Rezultatul acestei îndelungi prieteni: cartea lui Saul Bellow, *Ravelstein*, pe care o publică la 14 ani după moartea filozofului. Cartea își propune să dezvăluie activitățile neofasciste și legionare ale celui ce îi fusese prieten, mentor și inspirație peste un sfert de veac. Desigur că, în carte, nu are curajul să folosească numele adevărate ale celor în cauză, creând mai degrabă un roman science fiction. De altfel, această carte este ultima în cariera lui, el murind la scurtă vreme după aceea” (A se vedea Scarlat 2008: 269–270).

⁸ Francis Dworschack – „Mircea Eliade, *Destinul și Opera* pe ecran”, în „Jurnalul literar”, nr. 7 – 12 /2006, p. 12; material reluat sub titlul *Mircea Eliade pe ecran* în revista „Transilvania”, nr. 7/ 2007, Sibiu, pp. 23–28.

⁹ Saul Bellow – *Ravelstein*, Ed. Polirom, Iași, 2001, traducere de Antoaneta Ralian, postfață de Sorin Antohi.

4. Definiții ale lui Eliade în versiunea Virgil Ierunca – Monica Lovinescu

Monica Lovinescu s-a implicat cu entuziasm în proiectul filmic *Mircea Eliade – His Name, His Destiny*¹⁰. Convorbirea Lovinescu – Ierunca – Petroi reprezintă, pe lângă festinul de idei oferit de intervenția filmică a celor doi români o adevărată lecție de prietenie și de emoție avându-l ca reper pe prietenul și Românul Mircea Eliade.

În primul episod al serialului inițiat în paginile revistei „Orizont” (Scarlat 2011a: 16–19; 21) am oferit integral textul intervenției celor doi Români despre felul în care l-au reperat, perceput, asimilat pe Mircea Eliade. Reamintim câteva din definițiile formulate de cei doi: referitor la capitolul *Maitreyi*: „...cred că reputația lui Mircea Eliade n-a așteptat India” (Monica Lovinescu). Despre omul Mircea Eliade: „Era unul dintre oamenii cei mai naturali, cei mai primitivi, cei mai neconvenționali pe care i-am cunoscut” (Monica Lovinescu). Despre românitate, plecând de la exemplul lui Eliade: „A fi român însemnează, pur și simplu, a măsura cu liniște și cu împăcare situația în care te afli” (Virgil Ierunca). Despre istoricul religiilor:

în materie de istorie a religiilor este unul dintre cei care a tăiat cu complexul de superioritate occidental sau al religiilor monoteiste față de celelalte religii, cosmogonice sau păgâne și față de păgânism și acest plan de egalitate și de toleranță intra în felul lui de a fi român (Monica Lovinescu).

Despre altruismul său: „Generozitatea lui avea și părți ...negative, între ghilimele [...] singurele lui păcate izvorăsc din generozitate” (Virgil Ierunca).

Discursul Lovinescu – Ierunca este unul bine structurat, cei doi interlocutori răspunzând întrebărilor reporterului cu seriozitate și emoție, punctând momentele importante ca doi școlari cu lecțiile – vieții – foarte bine învățate și, mai ales, asumate și asimilate, marcând importanța și rolul lui Eliade în comunitatea românilor din exilul parizian – și nu numai: apreciat de Breton și de cercurile suprarrealiste din Paris, de Georges Bataille, Henri Michaux, Jean Wahl. Activ și efervescent în toate proiectele în care se implica, fie că era vorba de coordonarea unei reviste – „Luceafărul”, „Caete de dor”, „Ethos”, „Limite” – sau de întreținerea atmosferei în camera din Hôtel de Suède, aproape mereu plină de oaspeți, unde se întâlneau români și nu numai, dând naștere unor festinuri intelectuale memorabile. A redefinit românitatea, ideea de român plecând de la condițiile reale ale exilului racordate, afectiv, la realitățile naționale cu care era în permanent contact prin cărțile pe care le primea din țară, prin corespondența purtată cu „cei de acasă”, prin discuțiile purtate cu cei care veneau din România. Nu s-a întrebat ce înseamnă să fii român, spune Virgil Ierunca,

¹⁰ „Sâmbătă, 23 mai 1992: Doi români, unul din Germania (Petroi, zis Petroy) și altul din Chicago (Jelescu) fac un telefilm despre Eliade pentru televiziunea germană! Ni-i recomandase insistent Christinel. Îi primim într-o zi de la 3 la 8 seara. Impresie bună. Petroi știe bine Memoriile lui Eliade, care-i servesc pentru plan. E metodic scris și bine intenționat. Vorbesc în românește – iar în off vom fi dublați în germană. Îi telefonez lui Christinel să-i confirm seriozitatea germano-americană a românașilor noștri” (Lovinescu 2003: 242).

așa cum nu s-au întrebat nici Eminescu, nici Iorga, nici Hasdeu, nici P.P. Carp. Ce-i aia să fii român? Erai român și constatai acest lucru precum respirai. A fi român nu însemnează a te bate cu pumnul în piept, nu însemnează a face naționalism și extremisme...de tip...pitoresc...Pitoresc și nelalocul lor...A fi român însemnează, pur și simplu, a măsura cu liniște și cu împăcare situația în care te afli...

Plasată la începutul filmărilor, atât în materialul brut al documentarului cât și în varianta comercializată, povestea celor doi este un preambul emoționant al întregii povești despre Eliade, recuperată din toate mărturiile care o întregesc.

5. Marie France Ionesco și Rodica Ionesco – despre Franța, România, India

Amintirile evocate de Rodica și Marie – France Ionesco despre Mircea Eliade și Eugen Ionesco sunt, în mare parte, inedite, referitoare la relația Eliade – Eugen Ionesco, așa cum s-a cristalizat ea în timp. În varianta comercializată a documentarului au fost selectate doar câteva minute din înregistrările efectuate de Dan Petroi. Despre Eliade, prieten al familiei Ionesco, fiica dramaturgului vorbește ca despre un personaj de poveste, spunând că avea

un fel de bucurie de a trăi. Cred că avea acest har de a se bucura, de a se bucura de cărți, de povești, de viață, de ...extraordinar de bucuros, de... dar o bucurie extrem de grațioasă, așa spune. La sfârșit, când îmbătrânise un pic, îmbătrânise extraordinar de frumos, îi crescuse o barbă superbă și avea un cap de – n-aș spune de ascet, dar de înțelept, și ceva luminos... Vorbea poate mai puțin, dar avea, cum ați spus, o interiorizare a tot ceea ce fusese mai înainte mai manifest, mai evident, mai... Și nu era nici o tristețe, de fapt. Era o liniște.

Despre relația Eugen Ionesco – Mircea Eliade menționează că

au fost mai multe faze în relația lor, cum povestește și taică-meu. La început de tot Mircea Eliade i se părea lui taică-meu așa zice inaccesibil, fiindcă atunci, câțiva ani, când ești foarte tânăr, contează foarte mult câțiva ani de diferență de vârstă, cât de puțini sunt, dar, totuși. Și Mircea Eliade, fiind șeful tinerei generații, tata nici nu se gândea că poate o să-l întâlnească. Și apoi s-au cunoscut. Dar tata observa – asta e normal în orice relație cu un om, păstrăm ceva de la prima întâlnire – păstra – evident, și pentru valoarea lui, nu de distanță, dar de respect pentru un frate mai mare.

Despre România, despre perioada liceului, despre vise, Rodica și Marie – France Ionesco povestesc cu emoție:

– Mamă, îți amintesc că tu i-ai povestit odată lui Mircea un vis [pe] care l-ai făcut și pe care Mircea l-a notat în jurnalul lui. Un vis superb, așa... un arhetip. Ai visat că erai în casa voastră din București și că a apărut o cameră, o încăpere care de fapt nu exista. Și i-ai povestit lui Mircea că ai deschis acea ușă, care în realitate nu exista și dădea spre o grădină, extraordinar de frumoasă [...]. Și Mircea a povestit după aia visul ăsta spunând că tu i l-ai povestit și i-a dat interpretare, evident, una din viziunea raiului, ascuns, când suntem conștienți dar care există în noi și care apare, care se revelează în vis.

Marie – France Ionesco povestește că a cunoscut Bucureștiul prin Eliade, citind nuvela *La țigănci*, vorbește apoi de încântarea cu care își nota, ca studentă, bibliografiile la cursuri, în care erau menționate titluri de Mircea Eliade; despre momentul întâlnirii Christinel – Mircea, de care știa din familie, de momentul plecării familiei Eliade în America. Rodica Ionesco își amintește perioada liceului, la „Spiru Haret” și, apoi, perioada studenției când Eliade avea deja aura Indiei și a experienței orientale. Dialogul mamă – fiică recalibrează, cu emoție și rigoare, momente biografice diriguitoare ale destinului celor două familii.

6. Emil Cioran – emoționa(n)t și sigur în aprecieri¹¹

Este cunoscut faptul că și Cioran, la fel ca Eliade, nu dădea interviuri și a apărut de puține ori în fața camerelor de luat vederi. Emoția și efortul cu care s-a supus, însă, întrebărilor lui Dan Petroi pentru a vorbi despre Mircea Eliade ilustrează obiectiv impactul pe care acesta l-a avut asupra filosofului din Rășinari. Avem în fața noastră un Cioran peste care vârstele își spun cuvântul. Răspunsurile vin foarte greu, pauzele sunt lungi, ideile sunt formulate cu dificultate – atât (la începutul filmărilor) în limba română cât și în limba franceză. Starea emoțională vădită a înțeleptului de la Rășinari, provocat la dialog în metropola pariziană este și urmare a momentului filmărilor. Cioran ne vorbește despre pasiunea prietenului său de-o viață pentru cărți, de cultul acestuia pentru ele, de importanța lor în evoluția lui intelectuală; ne spune că Eliade „era și emoționant și naiv”, că „citea enorm”, că „a avut un fel de optimism neobișnuit”, că „era [...] un tip orientat în toate direcțiile” și „asta este interesant. Era un spirit contagios”, că „era o autoritate. Era *cineva*”! „Era un fel de instrument... Era foarte complex”. „Eliade era într-adevăr un spirit viu. Era deschis”.

Filmările realizate de Dan Petroi ne aduc în prim plan un Cioran sensibil la rememorarea trecutului, preocupat de a descrie cât mai fidel personalitatea prietenului, românului, istoricului religiilor – Mircea Eliade, eșafodajul scenariului axându-se, în general, pe același set de întrebări formulate majorității interlocutorilor, având ca tematică centrală studiile în țară ale lui Eliade, India, religia, cărțile, activitatea academică, rolul de inovator în toate domeniile pe care le-a frecventat, impactul gândirii sale asupra mediilor academice. În răspunsurile lui, Cioran repetă de multe ori fascinația aproape religioasă a lui Eliade pentru carte, pentru lectură, cultul pentru litera scrisă și oficierea cu patimă a actului lecturii. Descrie efervescența felului de a fi a prietenului său, rolul de catalizator exersat aparent fără efort asupra tinerilor. Fascinația exercitată de Nae Ionescu asupra tânărului Eliade este și ea menționată. Intervenția lui Cioran este o pagină de reală prietenie peste timp, actul rememorării neavând rolul decât de a puncta și de a confirma opiniile prietenului rămas în viață despre cel dispărut, iar nu de a corecta. Afectiv, dar obiectiv, Cioran reînvie momentele tinereții lăsate în urmă, certificând, peste ani, ceea ce spunea Paul Barbăneagră într-un alt interviu:

Apropo de Eliade și Cioran, odată l-am întrebat pe Eliade: Dumneavoastră ați scris pagini de neuitat despre prietenie. Ați avut mulți prieteni și aveți în continuare,

¹¹ A se vedea Scarlat 2011b: 4–5.

dar care este prietenul vieții dumneavoastră? Fără să clipească a răspuns *Emil, dragă Paul!* Am rămas blocat. Aceasta pentru că nu exista opoziție de structură mai mare decât între cei doi (Paul Barbăneagră, *apud* Gavriluță 2008: 106).

7. Paul Barbăneagră – distins și convingător¹²

Intervenția distinsului regizor român stabilit la Paris marchează un episod deosebit în acest documentar în care vorbește despre impactul avut de personalitatea lui Eliade asupra lui însuși și asupra intelectualilor din Paris. Aflăm povestea documentarului din 1985, pe care îl semnează și care a făcut carieră internațională – *Mircea Eliade et la redécouverte du sacré*, coproducție FR3 – Cluny Télé Films, ale cărui filmări, până la varianta cunoscută astăzi, s-au desfășurat pe parcursul a zece ani, din cauza problemelor de sănătate ale lui Eliade sau ale unor probleme de familie care au tergiversat finalizarea proiectului și, mai ales, din cauza cunoscutei aversiuni pe care Maestrul o avea față de tehnică. Evocă, și el, emoționat și obiectiv un personaj ca de poveste:

Sigur că eu m-am apropiat de Eliade cu sentimentul cu care te apropii nu numai de o personalitate, eu aș spune chiar de o ființă supraumană. Pentru mine Eliade era mai mult decât un om. De altfel, la sfârșitul zilelor mele, îmbătrânind, îmi dau seama că, fără doar și poate, Eliade aparent făcea parte din ceea ce noi suntem, oameni. Eliade avea o dimensiune în plus. Un detaliu. Împreună cu doi – trei prieteni am încercat să socotim timpul necesar lecturii care reiese clar din bibliografia lui Eliade. Noi am tras concluzia că, fizic, Eliade n-a putut să citească, cum citim noi, aceste cărți. Eu îl bănuiesc pe Eliade a fi un releu prin care o anumită voință, o anumită cunoaștere și o anumită realitate care ne depășește venea către noi. Eu bănuiesc că Eliade avea o dimensiune în plus care-l apropie – comparația trebuie luată ca atare! – de ceea ce eu numesc *structuri de tipul lui Jeanne d'Arc*. Adică oameni, ființe care fac parte din specia noastră, dar care sunt mult mai mult decât atât. Cu acest sentiment m-am apropiat de el, că întâlnesc o ființă excepțională, un om pe un pedestal, plasat acolo de către admirația noastră. Marea mea bucurie, dar nu numai bucurie, marele meu noroc a fost să descopăr în Eliade ceea ce în fond am descoperit aproape întotdeauna în marile și adevăratele personalități pe care le-am întâlnit de-a lungul acestei vieți. Un om nu modest, un om stăpânit de geniul umilinței, un om care era cu atât mai valoros cu cât avea darul uitării de sine. Eliade niciodată nu vorbea despre el, niciodată nu spunea: „Asta este punctul meu de vedere” – de altfel, marele merit al lui Eliade și pentru asta rămâne șeful generației lui și al generației noastre – e faptul că el – așa cum vorbeam cu Gilbert Durand – și-a putut permite, din forța imensă a tensiunii intelectuale pe care o trăia, aș spune, să nu aibă idei originale personale. Datorită unui har dumnezeiesc, el s-a constituit ca un fel de releu între adevărurile eterne și noi toți, care aveam nevoie de aceste adevăruri. Nu de adevărurile de originalitate. Ci dimpotrivă de adevăruri care privesc spre origini. Or Eliade rămâne pentru mine prin modestia, prin uitarea de sine – care se manifesta în toate cele: dacă ieșeam dintr-o cameră în care eram cinci – șase, el ieșea întotdeauna ultimul – rămâne pentru mine nu numai exemplul al gândirii, al savantului, ci al atitudinii umane, în sensul că niciodată nu l-am auzit vorbind de rău pe cineva, criticând pe cineva. Era întotdeauna stăpânit de-o bunătate, de o înțelepciune, de o

¹² A se vedea Scarlat 2011c: 4–5.

deschidere în care toate intrau și își găseau loc. Pentru că în el toate își găseau făgașul (Paul Barbăneagră, *apud* Tolcea 2000).

Eliade este marcator de destin pentru mulți dintre contemporanii săi și, mai ales, pentru mulți din cei de după el. Paul Barbăneagră mărturisește că:

Prin Eliade mi-am dat seama până la capăt ce înseamnă a fi român, ce înseamnă a fi creștin, mai mult decât atât, ce înseamnă a fi om și mai cu seamă cred că am înțeles de ce trebuie să depășesc cultura și să mă înscriu într-o altă dimensiune, în dimensiunea spirituală tradițională (*Ibidem*).

Mărturiile lui Paul Barbăneagră configurează dimensiunea spirituală a lui Mircea Eliade, discursul său riguros și bogat constituind un adevărat comentariu, interpretare a unor aspecte biografice, de destin ale Maestrului.

8. Concluzii

Convorbirile immortalizate pe peliculă de Dan Petroi și de echipa care a lucrat la realizarea filmărilor confirmă valoarea documentară a mărturisirilor, scoțând în evidență noi aspecte despre cetățeanul universal Mircea Eliade. Răspunsurile celor intervievați conturează imaginea omului, profesorului, prietenului, Românului Mircea Eliade cu entuziasm, obiectiv, emoționant, cu rigoare.

Bibliografie

- Bellow 2001: Saul Bellow – *Ravelstein*, traducere de Antoaneta Ralian, postfață de Sorin Antohi, Iași, Editura Polirom.
- Dworschack 2006: Francis Dworschack – „Mircea Eliade, *Destinul și Opera* pe ecran”, în „Jurnalul literar”, nr. 7–12/ 2006, p.12; material reluat sub titlul „Mircea Eliade pe ecran” în revista „Transilvania”, nr. 7/2007, Sibiu, pp. 23–28.
- Gavriliuță 2008: Cristina Gavriliuță, *Sacrul și californizarea culturii. Șapte interviuri despre religie și globalizare*, București, Editura Paideia.
- Handoca 2004: Mircea Handoca, *Din nou despre Mircea Eliade*, în „România literară”, nr. 2, 21–27 ianuarie 2004.
- Lovinescu 2003: Monica Lovinescu, *Jurnal, 1990-1993*, București, Editura Humanitas.
- Rocquet 2007: Claude-Henri Rocquet, *Încercarea labirintului*, ediția a II-a, trad. Doina Cornea, București, Editura Humanitas.
- Scarlat 2007: Cristina Scarlat, *Mircea Eliade: His Name, His Destiny – un film de excepție* în „Verso”, anul 2, nr. 25, 1–15 noiembrie 2007, pp.12–13.
- Scarlat 2008: Cristina Scarlat, *Mircea Eliade. Hermeneutica spectacolului, Convorbiri, I*, Iași, Editura Timpul.
- Scarlat 2009: Cristina Scarlat, *Memoria peliculei: Mircea Eliade-His Name, His Destiny – un documentar de excepție*, în „Studii și cercetări științifice”. Seria Filologie – Antropologie culturală, Editura Alma Mater, Bacău, nr. 21–2009, pp. 112–132.
- Scarlat 2011a: Cristina Scarlat, *Un documentar mai puțin cunoscut despre Mircea Eliade: His Name, His Destiny. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca despre Mircea Eliade*, în dialog cu Dan Petroi, în revista „Orizont”, nr. 2, februarie 2011, pp. 16–19; 31.
- Scarlat 2011b: Cristina Scarlat, *Un documentar mai puțin cunoscut despre Mircea Eliade: His Name, His Destiny. Emil Cioran în dialog cu Dan Petroi despre Mircea Eliade*, în revista „Orizont”, nr. 4, aprilie 2011, pp. 4–5.

Scarlat 2011c: Cristina Scarlat, *Un documentar mai puțin cunoscut – Mircea Eliade: His Name, His Destiny. Paul Barbăneagră în dialog cu Dan Petroî*, în revista „Orizont”, nr. 6, pp. 4–5.

Tolcea 2000: Marcel Tolcea (ed.), *Arhitectură și geografie sacră. Mircea Eliade și redescoperirea sacralului. Filme realizate de Paul Barbăneagră*, traducerea și adaptarea textelor de Cristea și Marcel Tolcea, cuvânt înainte și glosar de Marcel Tolcea, Iași, Polirom.

Mircea Eliade and His Name, His Destiny

Received as a complex semiotic universe, the world of Mircea Eliade's texts constitutes a continuous provocation not so much in the reading as, especially, in the rereading.

We have traced the coordinates of an original approach of the writer's creation by opening a distinct level of reception of this literary work. The multitude, the freshness, the quality and languages of materials presented, starting from the writer's literary creation, offer at their turn numerous possible approaches of these: from their simple mentioning in the audiovisual and written press up to the valorization of the information into comments and consistent studies. Through the information and comments that we supplied we have demonstrated that Mircea Eliade's work represents a rich source of inspiration for artists from other artistic domains, like the documentary productions.

This article presents the coordinates that characterise Mircea Eliade's personality: a good Romanian, friend, professor...The analysis is based on *Mircea Eliade. His Name, His Destiny*, a documentary film, which was ordered by the German television in 1992, and produced by Dan Petroî (München) and Dan Jelescou (Chicago).

The documentary signed by the two directors brings out to light personalities of the national and international culture, who had a direct relationship to Mircea Eliade and who, in this film, pay tribute to Mircea Eliade the friend, the scholar, the Romanian and all that he was, in the course of time, continents away from his motherland.

Emil Cioran, Marie-France Ionesco, Alain Paruit, Paul Barbăneagra, Saul Bellow, Barbu Brezianu, Christinel Eliade, Mircea Handoca, Claude-Henri Rocquet etc., they all meet here, by means of a camera, trying to draw the portrait and the destiny of an exceptional scholar, along his international rise. We have tried, in the present paper, to outline these aspects of the film.